

РОЗДІЛ 9. ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ

ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПЕДАГОГІЧНА КАТЕГОРІЯ INFORMATION COMPETENCE AS A PEDAGOGICAL CATEGORY

У статті проаналізовано сутність поняття «інформаційна компетентність» як педагогічної категорії. Визначено сутність категорій, що складають його основу: «компетентність», «компетенція», «інформація». Досліджено основні підходи до тлумачення поняття «компетентність», а саме як здатність особи здійснювати певну діяльність в інформаційному середовищі; готовність людини до здійснення діяльності у певній сфері; комплексне поєднання компонентів (знань, умінь, ставлення тощо), необхідних для успішного виконання певної діяльності; високий рівень досвіду, освіченості, обізнаності людини в певній сфері; інтегрована освіта, якість, майнові, особистісні характеристики, що забезпечують успіх її діяльності; результат оволодіння суб'єктом відповідною компетентністю.

Аналіз джерел щодо визначення суті поняття «інформація» довів, що інформація характеризується як: дані про навколишнє середовище та процеси, що в ньому відбуваються; відомості про стан чогонебудь; сукупність даних, відомостей та повідомлень, які формуються в суспільстві, поширюються його членами та використовуються в різних сферах життєдіяльності. Визначено, що інформаційна компетентність є особистісним утворенням, що забезпечує здатність людини швидко орієнтуватися в сучасному інформаційному потоці та ефективно працювати з інформацією, поданою різними мовами й в різноманітних формах, для вирішення поставлених завдань.

Результати наукових досліджень показали, що вчені запропонували різні визначення поняття «інформаційна компетентність», засновані на суб'єктивному тлумаченні сутності компетенції та інформації. Проаналізовано основні підходи до інтерпретації цього явища. Визначено, що інформаційна компетентність – це особистісна сутність, яка забезпечує здатність людини швидко орієнтуватися в сучасному інформаційному потоці та ефективно працювати з

інформацією, поданою різними мовами та в різних формах, для вирішення завдань.

Ключові слова: компетентність, компетенція, інформація, інформаційна компетентність, здобувачі вищої освіти, знання, уміння, навички.

The article analyzes the essence of the concept of «information competence» as a pedagogical category. The essence of the categories that form its basis is determined: «competence», «competence», «information». The main approaches to the interpretation of the concept of «competence» are studied, namely as the ability of a person to carry out certain activities in an information environment; human readiness to carry out activities in a certain field; integrated combination of components (knowledge, skills, attitudes, etc.) necessary for the successful implementation of a particular activity; high level of experience, education, awareness of the person in a certain field; integrated education, quality, property, personal characteristics that ensure the success of its activities; the result of the subject's mastery of the relevant competence. Analysis of sources to determine the essence of the concept of «information» showed that information is characterized as: data on the environment and the processes occurring in it; information about the state of something; a set of data, information and messages that are formed in society, disseminated by its members and used in various spheres of life.

The results of scientific research have shown that scientists have proposed different definitions of the concept of «information competence», based on a subjective interpretation of the essence of competence and information. The main approaches to the interpretation of this phenomenon are analyzed. It is determined that information competence is a personal entity that provides a person's ability to quickly navigate the modern information flow and work effectively with information presented in different languages and in various forms to solve problems.

Key words: competence, information, information competence, higher education students, knowledge.

УДК УДК 378.147
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/47.56>

Давидова Ж.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри гуманітарних
та соціально-економічних дисциплін
Приватного вищого навчального
закладу «Харківський міжнародний
медичний університет»

Постановка проблеми. Інформаційна обумовленість соціального та економічного розвитку, що склалася в сучасних умовах на глобальному рівні, визначає нагальну потребу у формуванні високого рівня інформаційної компетентності особистості для забезпечення ефективної діяльності в умовах «інформаційного суспільства». Особливої актуальності це завдання набуває для фахівців з вищою освітою. Для визначення сутності поняття «інформаційна компетентність» проаналізуємо основні підходи та феномени, що складають його основу.

Матеріали та методи. Під час дослідження здійснювався теоретичний аналіз й узагальнення спеціальної літератури з метою вивчення основних підходів та стану досліджуваної проблеми, розкриття сутності понять «компетентність», «компетенція», «інформація», інформаційна компетентність у педагогічній літературі.

Мета. Метою статті є розкриття сутності поняття «Інформаційна компетентність» як педагогічної категорії.

Виклад основного матеріалу. Для коректного визначення сутності поняття «інформаційна

компетентність» вважаємо за доцільне по-перше проаналізувати такі ключові поняття дослідження, як «компетентність», «компетенція» та «інформація». Аналіз наукової літератури довів, що ці поняття широко використовуються в сучасній науковій літературі, проте немає однозначного їх трактування. При цьому зауважимо, що деякі дослідники в різних своїх працях наводять різні визначення вказаних понять. Зокрема, під час проведення дослідження було виокремлено декілька основних підходів науковців щодо трактування категорії «компетентність».

Так, за першим підходом дослідники визначають це поняття як здатність особи здійснювати певну діяльність в умовах інформаційного середовища. Наприклад, до послідовників зазначеного підходу належать такі зарубіжні вчені як І. Бакер, Дж. Брителл, Б. Шопін, які трактують компетентність як здатність особистості використовувати засвоєні знання в практичній діяльності, а у подальшому, навпаки, реалізовувати цю здатність у процесі неперервного навчання [1; 2].

До вищевказаного наукового підходу близьким за визначенням суті компетентності є другий науковий підхід, представники якого визначають це поняття як готовність людини здійснювати діяльність у визначеній царині. Так, Л. Казаріна, А. Литвин, О. Литвин під компетентністю розуміють готовність особи до виконання обраного виду діяльності [3;4;5].

Згідно з третім науковим підходом, компетентність розуміється як інтегроване сполучення компонентів (знань, умінь, навичок, ставлень тощо), необхідних для успішного виконання певного виду діяльності.

На думку А. Хуторського, компетентність – це система знань, цінностей та уявлень, що проявляються під час діяльності [6, с. 62]. Подібні ідеї висловлює Д. Лучанінов, який трактує компетентність як комплекс знань, умінь і досвіду, що надають людині змогу реалізації відповідної діяльності [7].

Четверта наукова позиція щодо розуміння суті компетентності трактує це поняття як високий рівень досвідченості, освіченості, обізнаності людини в певній галузі. Так, І. Зимня зазначає, що компетентність можна визначити як результат засвоєння соціального та професійного досвіду особистості, що ґрунтується на опанованих знаннях та засвоюється крізь призму інтелектуального та особистісного розвитку [8; 9].

О. Безносюк і І. Бех розуміють під компетентністю досвідченість суб'єкта в певній сфері діяльності, що забезпечує його спроможність мобілізувати власні сили й можливості для ефективної реалізації задумів у конкретній царині діяльності на основі здійснення ним інтелектуально-моральної саморегуляції в процесі виконання сформульованих завдань. Науковці наголошують, що

досвідченість не є еквівалентом обізнаності й поінформованості людини в конкретній галузі [10; 11].

Згідно з дослідженнями представників п'ятого підходу, компетентність є інтегрованим утворенням, якістю, властивістю, особистісна характеристика, що забезпечує успішність її діяльності. Так, Т. Голованова під цим поняттям розуміє як особистісну характеристику, що інтегрує в собі потрібні для виконання діяльності в інноваційному режимі набуті знання, уміння, навички, особистісні нахили, ціннісні орієнтації суб'єкта, що, у свою чергу, забезпечують удосконалення його власного досвіду [12, с. 39].

А. Ткачов визначає компетентність як особистісне утворення, що інтегрує в собі теоретичні знання, уміння, навички, мотиви, якості й особистісні цінностей, забезпечуючи спроможність людини до виконання запланованої діяльності [13, с. 141]. За А. Марковою, вищевказаний особистісний феномен проявляється як сформовані в людини психолого-особистісні якості, що дають їй змогу самостійно діяти та ефективно виконувати визначені трудові функції [14, с. 31].

Згідно з шостим підходом, компетентність реалізується через оволодіння особистістю відповідною компетенцією. Так, за А. Хуторським, зазначений феномен визначається як результат опанування суб'єктом відповідною компетенцією, яка передбачає прояв ним особистісного ставлення і до самої компетенції, і до предмету діяльності, з якою вона пов'язана [15, с. 60]. Н. Білик теж вважає, що компетентність є результатом оволодіння індивідом відповідних компетенцій, що зокрема передбачає розвиток його особистісних властивостей і ціннісного ставлення до предмета діяльності [16, с. 52].

А. Ткачов зазначає, що компетентність – це результат опанування особистістю певної компетенції, що зокрема проявляється в наявності в нього високого рівня сформованості знань, умінь, якостей і досвіду здійснення певної діяльності, прояву здатності виконувати поставлені завдання в нових умовах [17, с. 18].

Для розкриття суті поняття «інформаційна компетентність» важливо також уточнити трактування поняття «інформація». Зокрема, це поняття походить від латинського слова *informatio*, що означає «роз'яснення, викладення, ознайомлення, роз'яснення. У сучасних довідниках інформація характеризується як: дані про навколишнє середовище та процеси, що в ньому відбуваються; відомості про стан чого-небудь; сукупність даних, відомостей та повідомлень, які формуються в суспільстві, поширюються його членами та використовуються в різних сферах життєдіяльності.

У Законі України «Про інформацію» зазначається, що інформація являє собою «будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на

матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [18]. Аналогічне визначення зазначеного поняття наведено також у Цивільному кодексі України [19] зазначимо, що в сучасному інформаційному суспільстві інформація є одним із найбільш значущих ресурсів людства, рушійною силою активного трансформування суспільства, а тому цей феномен є важливим об'єктом для вивчення фахівцями в різних галузях науки.

На основі аналізу визначень поняття «інформація» з'ясовано, що дослідники, як правило, пов'язують її з поняттям «знання», причому деякі вчені не прослідковують між ними значних розбіжностей. Зазначимо, що в межах проведеного дослідження ми поділяємо точку зору тих дослідників, які вважають ці поняття близькими за сенсом, проте не повністю рівнозначними. Отже, інформація можна схарактеризувати як відомості, дані про певний об'єкт. Інформація має суспільний характер і приймається та транслюється від одного члена суспільства до інших. Знання, на відміну від інформації, не передаються в готовій формі іншій людині неможливо, адже воно є суб'єктивно обумовленим утворенням конкретної особистості й формуються в процесі її активного осмислення інформації, що була одержана.

Результати наукового пошуку довели, що вчені запропонували різні визначення поняття «інформаційна компетентність», на основі суб'єктивного трактування суті компетентності й інформації. Інформаційна компетентність тісно пов'язана з комунікативною компетентністю, яка на думку Н. Ткачової, О. Тур включає в себе здатність та готовність брати участь у прийнятті колективних рішень; брати на себе відповідальність, конструктивно вирішувати конфлікти, проявляти толерантність та повагу до представників інших культур, ефективно застосовувати усне та письмове спілкування, адаптуватися до нових умов тощо [20]. Деякі дослідники розуміють інформаційну компетентність як відповідну здатність, спроможність людини. Існує декілька підходів до розуміння суті поняття:

- здатність, спроможності людини грамотно використовувати сучасні комп'ютерні технології (Р. Гуревич, К. Сіненко, Дж. Крумсвік, С. Скотт, О. Спінін, О. Міронова, О. Семеніхіна);
- готовність особистості до здійснення певного виду діяльності (Л. Петухова, М. Головань, А. Литвин, О. Литвин, Т. Лупиніс);
- інтегрована сукупність компонентів, що забезпечує можливість людини ефективно діяти в умовах інформаційного суспільства (Б. Юссеф, М. Дагман, Дж. Романі, Є. Полат, Н. Мурована, Н. Гендіна, А. Семенов);
- обізнаність, освіченість людини в інформаційній галузі (Л. Шевчук, О. Гончарова, В. Шевченко, К. Сіненко);

- особистісне утворення (інтегрована якість) людини (В. Беспалов, О. Зайцева, О. Іонова, А. Зав'ялов, О. Барановська, Я. Карлінська);

- результат оволодіння людиною відповідними компетенціями (О. Кучерук, Я. Карлінська, О. Мацюк, Р. Тарасенко, Ю. Рашкевич, Н. Баловсяк, О. Кравцов).

При зіставленні знань, умінь, навичок з інформаційної компетентністю людини науковці Н. Муранова і Н. Федорова зазначають, що знання являють собою інформацію, якою опанувала людина, вміння визначають можливість особи здійснювати практичні та теоретичні дії, базуючись на засвоєних знаннях, навички характеризують подальший рівень розвитку умінь та реалізуються через дії, що виконуються особистістю автоматично. На думку дослідників, інформаційна компетентність особистості проявляється у практичній або розумовій діяльності, на відміну від знання, що існує у вигляді інформації про діяльність. На відміну від умінь, ця компетентність вдосконалюється внаслідок свідомої діяльності. На відміну від навичок, що використовуються автоматично, інформаційна компетентність є свідомою формою діяльності [21, с. 59-60].

Отже, можна підсумувати, не існує однозначного трактування поняття «інформаційна компетентність». Це насамперед зумовлено складністю та багатоаспектністю досліджуваного феномену.

Висновки. Таким чином, інформаційна компетентність є особистісним утворенням, що забезпечує здатність людини швидко орієнтуватися в сучасному інформаційному потоці та ефективно працювати з інформацією, поданою різними мовами й в різноманітних формах, для вирішення поставлених завдань. Вважаємо, що наведене визначення вказаного поняття є універсальним і поширюється на всіх членів суспільства (у тому числі здобувачів вищої освіти), без урахування віку, життєвого досвіду, професійної спрямованості та інших індивідуальних характеристик людей. Проте ці відмінності членів суспільства мають враховуватися під час конкретизації змісту інформаційної компетентності для різних верств населення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Baker E. L., Choppin B. H. Minimum Competency Testing. *The International Encyclopedia of Education: Research and Studies*. Oxford : Pergamon Press., 1985. P. 24
2. Britell J. K. Competence and Excellence The Search for an Egalitarian Standart The Demand for a Universal Guarantee. *Minimum Competency Achievement Testing I* [Jaeger R. M., Title C. K. eds.]. Berkeley, CA : Nautchan-Publishing Corporation., 1980. P. 23–29.
3. Гендіна Н. И. Информационная культура и информационное образование. *Информационное общество: культурологические аспекты и*

проблеми: тезиси докл. Междунар. науч. конф., 17–19 сент. 1997 г. Краснодар, 1997. С. 102–104.

4. Литвин А., Литвин О. Інформатична компетентність викладача. *Інформація, комунікація, суспільство 2015* : матеріали 4-ої Міжнар. наук. конф. ІКС-2015, 20-23 травня 2015 р. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2015. С. 94–95.

5. Казарина Л. А. Формирование исследовательской компетентности учащихся профильных гуманитарных классов общеобразовательной школы : дис. ... канд. пед. наук. Томск, 2016. 193 с.

6. Хуторской А. В. Современная дидактика : учеб. для вузов. СПб : Питер, 2001. 544 с.

7. Luchaninov D. V., Bazhenov, R. I., Shtepa, Y. P., Kazinets, V. A. Student information competence under conditions of the realization of interactive pedagogical interaction. *Global Media Journal*. URL : <http://www.globalmediajournal.com/open-access/student-information-competence-under-conditions-of-the-realization-of-interactive-pedagogical-interaction.php?aid=72849> (дата звернення: 20.05.2022).

8. Зимняя И. Ключевые компетентности – новая парадигма результата образования. *Высшее образование сегодня*. 2003. № 5. С. 34–42.

9. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. Авторская версия. *Россия в Болонском процессе : проблемы, задачи, перспективы* : труды методологического семинара. М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2005. 40 с.

10. Борисов П. П. Компетентностно-деятельный подход и модернизация содержания общего образования. *Стандарты и мониторинг в образовании*. 2003. № 1. С. 58–61.

11. Рыжаков М. В. Государственный образовательный стандарт основного общего образования (теория и практика). М. : Педагогическое общество России, 1999. 544 с.

12. Голованова Т. Педагогічні компетентності вчителя початкових класів до проблеми визначення змісту і обсягу. *Імідж сучасного педагога*. 2005. № 9–10. С. 38–40.

13. Ткачов А. С. Система формування ключових компетентностей інтелектуально здібних учнів основної школи у процесі навчання суспільствознавчих предметів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.09. Харків, 2018. 593 с.

14. Маркова А. К. Психология профессионализма. М. : Знание, 1996. 308 с.

15. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностноориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. 2003. № 2. С. 58–64.

16. Білик Н. М. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 4758.

17. Ткачов А. С. Формування інформаційної компетентності старшокласників у процесі навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Харків, 2010. 213 с.

18. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII : станом на 1 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 22.05.2022).

19. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 7 трав. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 22.05.2022).

20. Tkachova N., Tur O. Didactic game as an advanced method of communicative competence formation in future specialists in documentation and information services. *Advanced education*. 2017. Vol. 3, no. 7. P. 141–145. URL: <https://doi.org/10.20535/2410-8286.90021> (date of access: 22.05.2022).

21. Муранова Н. П., Федорова Н. Ф. Компетенції та компетентності в освіті. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2017. № 5(60). С. 57–62.